

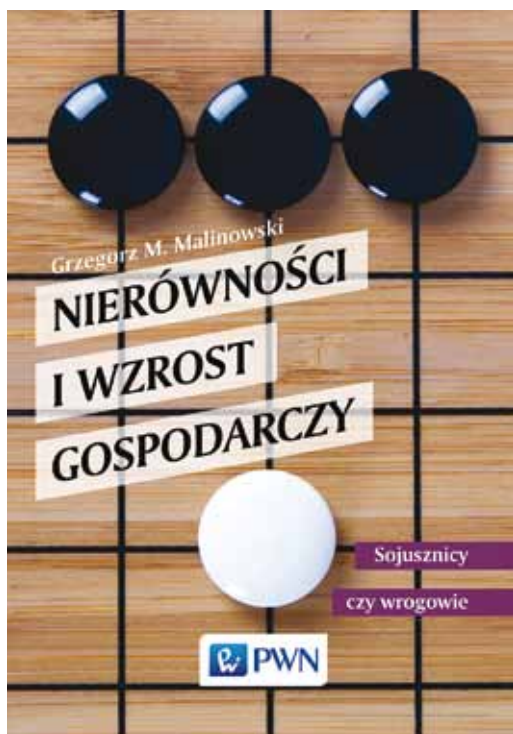
Monika Bąk

Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy w teorii i praktyce

W związku z aktualnymi problemami rozwoju globalnej gospodarki i programowania wzrostu gospodarczego poszczególnych krajów, problematyka nierówności społecznych jest coraz istotniejszą kwestią poruszaną zarówno przez naukowców (nie tylko ekonomistów, ale też przedstawicieli innych dyscyplin nauk społecznych, również z obszarów interdyscyplinarnych), jak i praktyków oraz decydentów polityki społecznej i gospodarczej.

Ważnym polskim głosem w tej debacie jest książka Grzegorza Malinowskiego pt. *Nierówności i wzrost gospodarczy. Sojusznicy czy wrogowie*, opublikowana przez PWN [Malinowski, 2016].

Kontekst prowadzonych współcześnie badań z zakresu nierówności społecznych jest zróżnicowany i dotyczy wielu dyscyplin naukowych, niekiedy wydawałoby się odległych od ekonomii, np. psychologii czy socjologii. Jednak należy podkreślić wielodyscyplinarne powiązania i wpływ na poziom nierówności czynników pozaekonomicznych, również ich znaczenie dla rozwoju gospodarczego. Zagadnienie związku nierówności społecznych ze wzrostem gospodarczym jest popularnym tematem badawczym, zarówno na szczeblu światowych badań ekonomicznych, jak i w Polsce. Do sztandarowych wyników zaliczyć można indeks Giniego, mimo wskazywanych obecnie licznych niedoskonałości, np. przez Piketty'ego czy

Gordona, którzy spodziewają się wzrostu zagrożenia nierównościami społecznymi wobec spadku dynamiki wzrostu gospodarczego w krajach wysoko rozwiniętych. [Piketty, 2014, Gordon, 2012]. Niezwykle interesująca jest polemika ze stanowiskiem Piketty'ego, opublikowana przez L. Bluma i S. Durlaufa [Blume, Durlauf, 2015], podważająca brak długookresowej analizy statystycznej uwiarygodniającej tezy Piketty'ego czy błędne teoretyczne założenia metodologiczne dotyczące dystrybucji dochodów. Zauważyć można, że również w Polsce tematyka jest widoczna w debacie naukowej. Uniwer-

sytet Rzeszowski publikuje od ponad 10 lat czasopismo „Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy”, w którym zresztą publikował autor książki [Malinowski, 2014]. Założyciel wspomnianego czasopisma, prof. M.G. Woźniak [2014], jest również redaktorem trzynomowej monografii dotyczącej transformacji polskiej gospodarki, a trzeci tom dotyczy właśnie problematyki pro wzrostowej strategii ograniczania nierówności społecznych. To oczywiście tylko nieliczne przykłady publikacji w obszarze gospodarczych implikacji nierówności społecznych.

Problematyka jest niewątpliwie ambitnym wyzwaniem badawczym w aspekcie dużego zainteresowania naukowców z różnych stron świata, w warunkach rozwijających się gospodarek po okresie kryzysu finansowego. Zagadnienie wydaje się być również interesujące w kontekście programowania polskiej polityki gospodarczej, gdzie specyficzne uwarunkowania można rozpatrywać w aspekcie transformacji polskiej gospodarki ostatniego ćwierćwiecza. Autor wprost nie napisał, że problemem są wzajemne powiązania między badanymi zjawiskami i w istocie stawia hipotezę dotyczącą wpływu jednostronnego, ale w wielu aspektach swych badań odwołuje się faktycznie do wzajemnych relacji i sprzężeń zwrotnych. Tematyka pracy jest szczególnie interesująca obecnie, kilka lat po rozpoczęciu światowego kryzysu finansowego, którego skutki obserwowane są również w obszarze nierówności społecznych.

Autor zmierzył się z tym wyzwaniem z dużą odwagą i bez kompleksów, a dodatkowo praca napisana jest dostępnym językiem, zaś wywody teoretyczne są wzbogacone licznymi przykładami, odniesieniami do literatury i ilustracjami graficznymi. Sprawia to, że nawet dla czytelnika niewprawnego w tekstach naukowych i terminologii ekonomicznej, może być to pochłaniająca lektura, wzbogacająca wiedzę z zakresu ważnego aspektu roz-

woju każdego kraju, jakim jest niwelowanie groźnych dla gospodarki nierówności społecznych.

Mechanizmy oddziaływania nierówności społecznych na wzrost gospodarczy

Problematyka nierówności ma charakter interdyscyplinarny i G. Malinowskiemu udało się ująć najważniejsze aspekty pozaekonomiczne, jednocześnie unikając zagrożenia, że rozważania nie będą zgodne z założonym celem. Lektura pracy dowodzi zainteresowań autora konsekwencjami narastających nierówności społecznych w znacznie szerszym ujęciu, niż tylko ekonomiczne. Słusznie definiuje pojęcia związane z nierównościami odnosząc się do pogranicza etyki i ekonomii. Ważne jest w kontekście prowadzonej analizy, że G. Malinowski nie ogranicza pojęcia wzrostu gospodarczego tylko do wskaźnika wzrostu Produktu Krajowego Brutto. W jednej z części pierwszego rozdziału książki uzasadnia swoje podejście analityczne obejmujące również alternatywne wskaźniki rozwoju. Należy zauważyć w tym miejscu, że podrozdział ten jest sprawną syntezą pojawiających się ostatnio coraz częściej opinii kontestujących wzrost PKB jako jedyny i najlepszy wskaźnik pomiaru dynamiki rozwoju gospodarczego [Kołodko, 2010]. Na uwagę zwraca widoczne w całej pracy podejście interdyscyplinarne, wszechstronne postępowanie problemem, nieograniczania się wyłącznie do problematyki ekonomicznej w analizie przyczynowo-skutkowej, szczególnie w zakresie badania czynników endogenicznych i egzogenicznych powstawania nierówności.

Punktem wyjścia badań wpływu nierówności na rozwój gospodarczy są znane stanowiska teoretyczne, w tym m.in. najpopularniejszy model S. Kuznetsa [1955], zakładający, że proces rozwoju gospodarczego powoduje podniesienie poziomu nierówności do momentu, gdy dochód

na osobę osiąga wartość progową, zaś po jej przekroczeniu nierówności zmniejszają się. Wiadomo jednak, że model ten już od kilku dziesięcioleci jest kwestionowany i nie wytrzymuje konfrontacji z empirycznymi danymi. Wartościowy jest zatem przeprowadzony przez G. Malinowskiego kompleksowy przegląd aktualnych trendów badawczych wskazujących na mechanizmy oddziaływania nierówności na wzrost gospodarczy. Mamy zatem wywody poświęcone konfliktom społecznym i politycznej niestabilności, polityce ekonomicznej (a konkretnie tzw. mechanizmowi środkowego wyborcy), niedoskonałości rynku kredytowego oraz stopie rozrodczości. W kontekście mechanizmu oddziaływań ważne są, uwzględnione również w książce, badania Charles-Colla [2013], który usystematyzował wzajemne relacje na kilku poziomach oddziaływania.

Natomiast pewien niedosyt budzi, wyjątkowy zdawałoby się dla autora (w świetle rozważań prowadzonych w innych częściach pracy), brak polemiki z cytowanymi wynikami badań i klasyfikacjami. Rozdział drugi zakończono stwierdzeniem, iż: *wyduje się, że szczegółowy model, który precyzyjnie określałby wpływ nierówności na wzrost gospodarczy, byłby właśnie taką zbyt szczegółową, błędną mapą* (analogia do przeprawy przez las, którą lepiej odbyć bez mapy aniżeli ze szczegółową błędną mapą). Po wielostronicowej analizie wyników licznych badań zależności między nierównościami i wzrostem zaskakujący jest to wniosek. Według mnie bardziej uprawnione byłoby tu stwierdzenie, szczególnie w kontekście lektury rozdziału trzeciego, że konstrukcja optymalnego modelu jest możliwa, ale może to być model o charakterze opisowym i jakościowym, wskazujący kompleks zależności przyczynowo-skutkowych oraz ewentualnie analizę scenariuszową, a nie konkretne wyliczenia wskaźnikowe i badania ilościowe (nawiązując do analogii przytoczonej przez autora, to jak ko-

rzystanie z mapy, na której zaznaczono alternatywne trasy możliwe do przejścia w zależności od pory roku i warunków atmosferycznych, zamiast zdania się na wytyczne nawigacji GPS).

Indeks Janka Muzykanta

Rozdział trzeci pracy wskazuje w tytule na możliwość wyznaczenia optymalnego poziomu nierówności i w istocie autor, po przedstawieniu modeli analitycznych i kontekstowych, dokonuje próby opracowania własnego wskaźnika, który nazwany został „Indeksem Janka Muzykanta”. Indeks jest instrumentem zbudowanym na zasadzie rankingu państw, zawierającego skompresowane informacje dotyczące kapitału ludzkiego i oceny stabilności politycznej i społecznej. G. Malinowski uzasadnił wybór wskaźników, które są uwzględnione w konstrukcji własnego narzędzia (badanie oparto na wskaźnikach: średnia długość życia, średnia długość kształcenia, spodziewana długość kształcenia, indeks edukacji, wydatki na badania i rozwój, wskaźnik niestabilności politycznej).

Indeks Janka Muzykanta może mieć charakter praktyczny i umożliwić obserwację, czy poziom nierówności w danym kraju może wpływać negatywnie na kapitał ludzki i poziom napięć społecznych, co z kolei osłabia rozwój gospodarczy. Podstawowym mankamentem wskaźnika jest brak długookresowej bazy faktograficznej, umożliwiającej analizę ewolucji wysokości wskaźnika i jego elementów składowych dla poszczególnych krajów.

Uzasadniając uwzględnienie poziomu stabilności politycznej w opracowanym wskaźniku autor wyraził opinię, jak rozumie współcześnie postać Janka Muzykanta, utożsamiając go z osobą mającą dostęp do internetu i za jego pomocą komunikującego się globalnie oraz posiadającego umiejętności organizowania się w „struktury kwestionujące zastany porządek polityczny i prawny”. Wydaje się,

że można dostrzec nawet szerszy aspekt wynikający z wdrażania nowoczesnych technologii w połączeniu z rozwojem społeczeństwa obywatelskiego, gdzie wspomniane „struktury” tworzone są nie tylko przez osoby ubogie, ale też zaktywizowaną część społeczeństwa stojącą w obronie i wspierającą jednostki słabsze. Ponadto należy odnieść się do definicji cytowanych przez autora w pierwszym rozdziale pracy, w których podkreślano, by nie utożsamiać nierówności z ubóstwem. Indeks Janka Muzykanta nie wskazuje na osoby ubogie, ale na rangę problemu niedostatecznie rozwiniętego kapitału ludzkiego i niestabilności politycznej w procesie rozwoju gospodarczego. Janka Muzykanta w Danii prawdopodobnie nie znajdziemy, zaś w Gambii będzie to gros społeczeństwa. Nie ujawniając bardzo interesujących wyników rankingu, należy docenić umiejętności analityczne G. Malinowskiego, który poza zbudowaniem Indeksu, w sposób trafny i frapujący dokonał analizy pozycji wybranych krajów, szczególnie tych, których pozycje w rankingu są niespodzianką.

Mechanizmy oddziaływania polityki gospodarczej

W ostatnim rozdziale książki G. Malinowski postawił sobie za cel analizę, jakie instrumenty polityki gospodarczej mogą być stosowane w celu zredukowania nierówności dochodowych w określonych warunkach tak, by sprzyjało to wzrostowi gospodarczemu. Tak postawione zadanie to niebagatelne wyzwanie, z którym autor postanowił zmierzyć się w oparciu o przykłady kilku krajów, w których realizowana jest strategia ukierunkowana na osiągnięcie wzrostu gospodarczego przy jednoczesnym obniżaniu nierówności. Przedstawiono osiągnięcia gospodarek Brazylii, państw Zachodu i Azji Wschodniej. Usystematyzowano narzędzia pod kątem ich oddziaływania na niwelowanie nierówności pierwotnych i nierówności

dochodowych netto. W podsumowaniu rozdziału autor wskazał podstawowe wytyczne wynikające z doświadczeń badanych gospodarek i własnych badań autorskich, dotyczące pro wzrostowego poziomu nierówności, którego osiągnięcie jest możliwe jedynie pod warunkiem maksymalizacji poziomu wykształcenia, przy jednoczesnym zapobieganiu wszelkiej dyskryminacji i zapewnieniu uczciwych zasad pracy zarobkowej oraz prowadzeniu skoordynowanej polityki progresywnych podatków i progresywnych transferów pieniężnych.

Autor nie zamyka jednak swojej publikacji ostatecznymi stwierdzeniami. Odnosi się również do luk badawczych w zakresie rozwoju Jednolitej Teorii Wzrostu Gospodarczego i jej powiązania z poziomem nierówności. Przytacza przykłady najnowszych doświadczeń politycznych i społecznych w państwach takich jak Tajlandia, Egipt, Turcja, Wenezuela i Ukraina, które wymagają szczegółowych badań relacji genezy konfliktów i zjawiska nierówności społecznych. Wskazanie luk i wytyczenie kolejnych obszarów badawczych nie umniejsza, ale wręcz wzmacnia rolę niniejszej publikacji, która jest ważnym wkładem polskiego badacza do dorobku naukowego w zakresie wzajemnych powiązań nierówności społecznych i wzrostu gospodarczego.

Zakończenie

Wyniki badań podjętych przez G. Malinowskiego i opublikowane w książce mieszczą się zarówno w nurcie ekonomii pozytywnej i normatywnej. Konstrukcja pracy zaspokoić powinna zarówno teoretyków pytających „jak jest i dlaczego tak jest?”, jak i czytelników poszukujących odpowiedzi na pytanie „co zrobić, aby było lepiej?”, czyli poszukujących kierunków i narzędzi usprawniających. I tak, pierwsza perspektywa reprezentowana jest w badaniu przez istotę zależności między nierównościami a wzrostem gospodar-

czym, wskazanie źródeł negatywnego oddziaływania nierówności czy optymalnego poziomu nierówności. Własne wnioski autora zostały poprzedzone rzetelnym przeglądem literatury, który niewątpliwie sprosta oczekiwaniom najbardziej wymagających czytelników, zainteresowanych wynikami światowych badań w tym zakresie. Natomiast podejście normatywne

znalazło odzwierciedlenie w rozdziale czwartym, w którym odniesiono się do celów i wyzwań stawianych polityce gospodarczej poszczególnych krajów. Praca, poza perspektywą teoretyczną, charakteryzuje się również potencjalnym walorem praktycznego wykorzystania w działaniach implementacyjnych na poziomie polityki gospodarczej państwa.

Bibliografia:

1. Blume L., Durlauf S. [2015], *Capital in the Twenty-First Century: A Review Essay*, "Journal of Political Economy", Vol. 123, p. 749-777.
2. Charles-Coll J.A. [2013], *The Debate Over the Relationship Between Income Inequality and Economic Growth: Does Inequality Matter for Growth?*, "Research in Applied Economics", Vol. 5, No. 2, p. 1-18.
3. Gordon R. [2012], *Is U.S. Economic Growth over? Faltering innovation confronts the six headwinds*, NBER Working Papers, No. 18315, National Bureau of Economic Research.
4. Kołodko G.W. [2010], *Świat na wyciągnięcie myśli*, Warszawa, Prószyński i S-ka.
5. Kuznets S. [1955], *Economic growth and income inequality*, "The American Economic review", 45(1), 1-28.
6. Malinowski G. [2014], *Nierówności społeczne – percepcja a rzeczywistość*, „Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy”, nr 2(38), s. 118-135.
7. Malinowski G. [2016], *Nierówności i wzrost gospodarczy. Sojusznicy czy wrogowie*, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN.
8. Piketty T. [2014], *Capital in the twenty-first century*, Cambridge, Massachusetts, London, The Belknap Press of Harvard University Press.
9. Woźniak M.G. (red.) [2014], *Gospodarka Polski 1990-2011. T. 3 Droga do spójności społeczno-ekonomicznej*, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN.